

HALKIN GEREKSİNİMLERİNE UYGUN EĞİTİM *

Soedjatmoko

Yazıyı kaleme alırken, konunun ne denli geniş, öne sürülen görüşleri eldeki deneysel araştırmalarla desteklenmenin ne denli güç olduğunu iyice anladım. Bu nedenle, yazı, gelişmekte olan birkaç ülkenin üniversitelerine yapılan gezilerde edinilen izlenime dayalı bir bildiri olarak okunmalıdır.

Bilime dayalı, insana, topluma ve doğaya ilişkin bilgi olmakla birlikte, bundan kaynaklanan kavramlar, kuramlar ve dünya görüşleri olarak da kavranan çağcıl bilgi, bilindiği gibi, gelişme çabasını başarıya ulaştırabilecek belki de en önemli varlık durumuna geldi. Gelişme, sonuçta, bir ulusun karşılaştığı güçlükleri aşma ve olanakları değerlendirme yolunda bilim ve teknolojiyi kullanma yeteneğine bağlıdır. Bu bilgi olmadan bir toplumun çağdaşlaşması olanaksızdır. Biyoteknoloji, mikroelektronik, madde teknoloji ve iletişim alanında gerçekleştirilen üçüncü sanayi devrimiyle birlikte temel bilimlerdeki son ilerlemelerin güçlü ve sürekli etkisi bu yargıyı daha da geçerli kılmıştır.

Bu devrime etkin bir biçimde katılmaksızın, amaçları ne olursa olsun, gelişmekte olan ülkelerin sanayileşmiş ülkelere ve onların hızlandırılmış verimlilik artışına yetişmeyi umabilecekleri bir yol yoktur. Şöyle de söylenebilir: Gelişmekte olan ülkeler bu devrimin bir parçası olmayı başaramazlarsa, dünyanın ve kendi uluslarının geleceğini etkileyen başlıca kararların alındığı çevrenin dışında kalmaya yazgılıdır. Bu çevrenin dışındaki ülkeler kaçınılmaz olarak geri kalacak, bağımsızlıklarını yitireceklerdir.

Gelişmekte olan dünyanın üstesinden gelmesi gereken bu durum, yeni sanayileşen kimi Doğu Asya ve Latin Amerika ülkelerini saymazsak, Güney Yarıküre ülkelerinin sanayileşme süreciyle geleneksel tarıma dayalı ekonomiden sanayi üretimine dayalı ekonomiye geçiş sürecinin başlangıç evresini aşmış oldukları bir sırada ortaya çıkmaktadır. Madde teknolojisindeki ilerlemeler sonucu dışarıya sattıkları malların yerini yapay olarak üretilenlerin alması nedeniyle imal ürüne geçmek zorunda kalan bu ülkeler, daha şimdiden, dışsattım yapan ülkeler olarak kazandıkları görece üstünlüğün hızlı değişimden ayak uydurmakta güçlük çekmektedirler. Bu durum, uluslararası işbölümünde ortaya çıkan teknoloji kaynaklı değişimin sonuçlarından yalnızca biridir ve sanayileşmiş ülkeler arasındaki göreceli, yarışmalı konumla birlikte Kuzeyle Güney arasındaki ilişkiyi de etkilemektedir. Gerçekte, Kuzeyle Güney arasında giderek büyüyen ayırım günümüzde, var-sız-yoksul ayrımı gibi, neredeyse başa çıkılmaz duruma giren bir bilgi ayırımına dönüşmüştür.

Bununla birlikte çağcıl bilgiye ulaşma, ne yalnız başka ülkelerin ürettiği en son bilgiye ulaşma, ne de sanayileşmiş ülkelere yetişmeleri ya da uluslararası yarışa

katılabilirleri için geliştirmekte olan ülkelerin bilim ve teknolojiyi kullanma yeteneklerini arttırma gereksinimi olarak algılanmalıdır. İster sanayileşmiş, isterse geliştirmekte olsun bu ülkeler, yakın gelecekte, insan toplumunun yönetilebilirliğiyle yeryüzünün yaşanabilirliğini belirleyecek küresel nüfus artışı ve küresel yaşamı destekleme dizgelerinin korunması sorunlarıyla uğraşmak zorunda kalacaklardır. kitlesel göçler, uluslar ve kıtalararası sınırlarda daha şimdiden -Meksika'yla Amerika Birleşik Devletleri sınırında ve Akdeniz'in güney kıyısındaki ülkelerle kuzey kıyısındaki ülkeler arasında olduğu gibi- toplumsal ve irksal gerilimler yaratmaktadır. Yaşam düzeyi, ekonomik büyüme ve nüfus artış oranları arasındaki ayrımın zorlamasıyla ortaya çıkan bu yönelim, sanayileşmiş varlıklı ulusların üç seçenikle karşı karşıya kalmalarına yol açmaktadır: (1) Küçülen uluslararası gelişme çabası ölçüğünü canlandırmak ve önemli oranda büyütmek, (2) günümüzde sermaye dolaşımına nasıl büyük ölçüde izin veriliyorsa, uluslararası serbest dolaşıma da izin vermek ya da (3) değişik etnik kökenli insanlardan oluşan toplumların kaçınılmazlığını benimsemek ve etnik çatışma olasılığını azaltmak için, özenle, ülkeye girişin ne ölçüde olacağını düzenleyen politikalar geliştirmek.

Bir başka sorun, insan eliyle gerçekleşen birikmiş eylemler sonucu küresel düzeyde yaşanan çevre bozulmasına karşı uluslararası tepkinin yetersizliğidir. Kimi çevrecilerin sera etkisine ilişkin savları tartışılabilir. Örneğin, bir sonraki yüzyılın ortalarında Birleşik Devletler'in iç bölgesiyle Ukrayna'nın çölleşmesi, aynı yüzyılın sonunda ise yeryüzündeki tüm kıyı kentlerinin sular altında kalmasının küçük bir olasılık olduğu ileri sürülebilir. Ne var ki, böyle bir olasılık yoktur denip geçilemez. Bu konuda uluslararası ortak çaba oluşturmak için yeterince uzun, belirlenen politikaların etkisini göstermesi içinse daha da uzun bir zaman ayırdığımızı varsaysak bile, gereken ölçüde ve zamanında ulusal ve uluslararası düzeyde eşi görülmedik siyasal ve teknik toplu önlemler almak gerekecektir.

Sanayileşmiş ülkelerle geliştirmekte olan ülkelerin eğitim sistemlerinin bu tür yeni görevler konusunda hazırlıksız olduklarını söylemek abartma olmayacaktır. Bir ya da birkaç ülkenin denetiminde olmayan, karmaşık, kırılabilir bir çoğulcu sistem olan küresel bağımlılık düzeninin etkin yönetimini sağlayacak araçlar daha belirlenmemiştir. Bu açıdan, çağcıl bilgiye ulaşmak tek başına yeterli olmayabilir. Yapılması gereken, yepyeni bir düşünce ve yaklaşımın Kuzey-Güney işbirliğiyle ağırlıklı olarak ortaya konmasıdır; bu da yalnızca eğitim yoluyla gerçekleşecektir.

Çağdaş bilimden yararlanarak yeni düşüncelere varmak, bilimin kendisi bir değişim sürecinden geçtiğinden, uçan kuşu vurmaya benzemektedir. Doğa bilimlerinde ortaya çıkan yeni kavramlar, karmaşık değişken sistemlerin evrimine ilişkin kavramlardır. Nobel ödüllü Ilya Prigogine'e çok şey borçlu olan çalışmalar, yepyeni bir evrimsel yaklaşımla doğa bilimleriyle insan bilimlerinin yenilenmesi ve birleştirilmesinin asal nedenlerini ortaya koymaktadır. Kent tasarımı çalışmaları, nüfus hareketleri ve habitat avlanma alanlarının yönetimi gibi konularda bu türden birtakım

yeni kavramlar şimdiden uygulanmaktadır; bunlar, hem gelişme süreci dinamiklerinin, hem de küresel ve yerel sorunların giderek artan karmaşıklığının derinden kavranmasında son derece yararlı olabilir. Bununla birlikte, yeni toplumsal evrim kuramlarının kendilerini -yüzyılımızın birinci yarısında etkin olan günümüzde tüketilmiş büyük ideolojiler gibi- ortaya koymaları için uzun bir süre beklemek gerekecektir. Bu yüzden, çağcıl bilgiye ulaşma çabasının bilimsel ilerlemenin önlerinde yer almayı da kapsaması zorunludur. Yanlış öğüde uyup 1950'lerde temel bilimler yerine uygulamalı bilimlere bel bağlayan ülkeler, sürekli başkalarının gerçekleştirdiği araştırma ve uygulamaların tüketicisi olarak kalmakla yükümlü kılınmışlardır.

Durum bu olduğuna göre, gelişmekte olan ülkeler ve bu ülkelerin eğitim kurumları açısından çağcıl bilgiye ulaşmanın anlamı nedir? Bunun anlamı, önce üretilen en son bilimsel bilgiye ulaşma, sonra da giderek artan sayıda soruna çözüm arayan öncü bilimsel çalışmalarda yer alma, küresel bağımlılık düzeni yönetiminin kavramsallaştırılması, çerçeve ve araçlarının belirlenmesi konularında görüş birliği sağlama sürecine katılmadır. Uygulamada ise, yurt dışındaki en nitelikli üniversite ve araştırma kurumlarıyla ilişki kurabilme, doğa ve insan bilimleri alanında yayımlanan süreli yayınlara ve bilgi bankalarına sınırsız koşulsuz ulaşabilmedir. Devlete bağlı ya da özerk bilim adamı ve araştırmacı örgütlerine, değişim programlarına katılmaktır.

Yurtdışında öğrenim görme, bilindiği gibi, sorunsuz değildir. Bu sorunlar öylesine iyi bilinmektedir ki, burada tartışılması gerekmemektedir. Öğrenimini bitiren öğrenci konduğu ülkeden, çoğunlukla, oranın kültürünü, bilimsel yaklaşım ve bilimsel atılımın o kültüre nasıl yansıdığını yeterince öğrenmeden ayrılmaktadır. Sık karşılaşılan bir durum da, tümüyle kendi araştırması üzerine yoğunlaşan kişinin, bilimsel araştırmanın ilke ve kurallarını özümsemeden, sorumlu ve tutarlı düşünsel yaklaşım alışkanlığı edinmeden ülkesine dönmesidir. Oysa, bu kişiye araştırmanın gerçekte nasıl düzenlendiği ve yönetildiğini görmesi için bir yıl daha bir araştırma kurumunda kalma olanağı tanınsa, ülkesinde kendisine araştırma yönetme sorumluluğu verildiğinde bu deneyiminden yararlanabilecektir. Bununla birlikte, kazandığı çözümlene becerisine, tutarlı düşünsel yaklaşım alışkanlığına karşın, siyasal yaşamı düzenli, varlıklı bir ülkede öğrenim görmüş olmak, her zaman, öğrenciyi, düşünsel ve ruhsal açıdan az gelişmişliğin karmaşık sorunlarına, ülkesinin durulmamış siyasal yaşamına ya da döndüğünde karşı karşıya kalacağı geniş çaplı kurumsal gelişme ve toplumsal evrim sorunlarıyla kendi bilim dalı arasındaki ilişkilere hazırlıklı kılmayabilir. Bu tür sorunlar, yurt dışındaki nitelikli üniversitelerde sorumluluk bilinciyle öğrenim görenin olumlu etkilerini azaltmamakla birlikte tartışmayı gerektirmektedir.

Bu açıdan bakıldığında, günümüzde birkaç büyük ülkede eğitim ve değişim programlarıyla bilimsel bilgiye ulaşma yolunun daralması kaygı vermektedir. Yurt dışında öğrenimi görenin getirdiği parasal yükün yalnızca bir bölümü verilen

burslarla karşılanabilmektedir. Üstünlük yarışı, bilginin alış-veriş nesnesine dönüşmesi ya da ulusal güvenlik düşüncesinin, gelişmekte olan ülkelerin bilim adamları ve araştırmacılarının bilimsel bilgiye ulaşımını sınırlaması üzücü sonuçlar doğuracaktır. Sonuçta varsıllık yaratma yeteneği olan bilim ve teknolojiyi kullanma yeteneğinin dünya çapında daha eşitlikli bir biçimde paylaşımı gerçekleşmeden, nüfusun ya da varsıllığın küresel boyutta yeniden dağılımına yönelik baskıları denetim altında tutmak son derece güç olacaktır.

Tarih boyunca ülkelerin kimi zaman açık, kimi zaman da dar görüşlü ve dışı kapalı oldukları dönemlerden geçtikleri görülmektedir. Bu durum gelişmekte olan ülkeler için de geçerlidir. İç sorunlar, ülkenin her şeyi bir yana bırakıp yalnızca bu sorunlarla uğraşmasını gerektirecek ölçüde ağırlaşabilmektedir. Ulusal güvenliğe ilişkin kuşkular, (bir yanıyla iletişim devrimine tepki olarak görülebilecek) ulusal ve kültürel kimlik kaygıları, batılılaşma ve yabancı ideolojilerin bulaşmasıyla yozlaşma ve bunun sonucunda kendine yabancılaşma korkusu, yaşanan gerçeklerdir. Bunlar, örneğin yönetime bağlı kurumlar aracılığıyla verilen burslarda yaş sınırı aranmasına yol açmaktadır. Başka sınırlamalarla da sıkça karşılaşmaktadır. Gerçekleştirilen ilerlemenin, çoğunlukla yanlış konuda, aşırı ölçüde kendini beğenmişliğe neden olduğu, buna bağlı olarak dış dünyaya açılımın genişletilmesine ilgisiz kalındığı durumlar da görülmektedir. Bütün bunlar ve benzer etkenler, eldeki, çağcıl bilgi kaynaklarına ulaşım olanaklarından yeterince yararlanılmasına engel olmaktadır.

Dış bilgi kaynaklarına hiç bir engelle karşılaşmadan kapsamlı bir biçimde ulaşmak ne denli önemliyse, ülke içinde, çağcıl bilginin gerekli olduğunun bilincine varmak, olanaklardan yararlanmak, yeni olanaklar yaratmak ve bilgi edinme çabasıyla birlikte, edinilen bilgiyi genişletme, geliştirme, birleştirme, özümleme, uyarılma ve kullanma becerisi göstermek de o denli önemlidir. Bir ulusun öğrenme yeteneğini belirleyen en önemli etken, ülkenin bilimsel kuruluşlarının gücü ve canlılığıdır. Sonuç olarak söylemek gerekirse, sanırım, bir ulusun eğitim düzeyini, birden bire olmasa da, bir bütün olarak yükseltecek, ulusun başkalarıyla yarışabilme yeteneği ile bağımsızlığının güvencesi olan yeterliliğini uluslararası düzeyde ve kapsamlı bir biçimde geliştirebilecek etmen, o ulusun, uluslararası nitelikte olmasını dilediğimiz, lisansüstü öğrenim kurumlarıdır.

Gelişmekte olan birçok ülkede üniversiteler, yetkililerce siyasal huzursuzluk tohumlarının yeşerdiği yerler olarak görülmekte, üniversiteleri ve üniversite öğrencilerini denetim altında tutmak için önemli ölçüde güç tüketilmektedir. Bunun sonucunda özgür bilimsel araştırma çabası engellenmekte, öğrenme isteği köreltilmektedir. Düzene uyma adına, özgür düşüncenin, düşünsel ve bilimsel yaratıcılığın değeri düşürülmektedir. Birkaç ülkede, üniversiteler, belli araştırma yöntemlerini kullanabilse de, ulusal sorunları çoğunlukla kendi başına tanımlama ve çözümleme isteği ve yeteneğinden yoksun uygulamaları yetiştiren meslek yüksek okullarına indirgenmiştir. Yaratıcılık, yalnızca akademik özgürlük

ortamında açan ve oldukça kolay kırılabilen bir çiçektir. Özgürlüğün çekinceleri olabilir; ne var ki yaratıcılığın olmadığı bir ulus, nüfusu giderek artan, hızla değişen ve büyük bir üstünlük yarışının yaşandığı bir dünyada bulunduğu yeri koruyamaz. Yaratıcılığın gereksindiği toplumsal ve siyasal ortama saygı duymayan uluslar, e-ninde sonunda -belki de geç kalınmış bir zamanda- kendilerini başarıya götürebilecek yaratıcılıktan yoksun olmanın karşılığını ne denli ağır ödediklerinin ayırımına varırlar.

Gelişmekte olan, özellikle coğrafyası geniş, nüfusu yoğun ülkelerde üniversiteler, artan yükseköğrenim gereksinimine yanıt verme amacıyla yaygınlaşmanın karşılığını nitelikleriyle ödemişlerdir. Bunun yanısıra, siyasal bağımsızlığın olmazsa olmaz koşulu olan tüm eğitim düzeninin yaygınlaştırılması için de karşılık ödemek zorunda kalmışlardır. Nitelikli öğretim elemanı sayısındaki zorunlu azalma sonucunda düzeyin düşmesi, üniversite öğretimi ile üniversite öğrencilerinin niteliklerine yansımaktadır. Gelişmekte olan çoğu ülkede özel sektörün güçsüzlüğü yüzünden üniversiteler seçkinler sınıfına girebilmenin neredeyse tek yolu olarak görülmektedir. Bu da, üniversiteye daha çok öğrenmeyi değil yalnızca bitirmeyi amaçlayan türde öğrencilerin girmesine yol açmıştır. Kendilerini güvencede görmeyen yetersiz öğretim elemanları orta düzeyde öğrenci başarısını yeterli bulmuşlar; söz dinletme konusundaki güçsüzlüklerini, çoğu zaman pir sözünü "keramet" bilen feodal saygı anlayışıyla ve ortak davranış geleneğinden gelen toplu öğrenci güdüsüyle desteklemişlerdir. Kimi öğrenciler, yetenekli öğretim elemanlarında genel düzeyin üzerine çıkan ve düzene uymayan düşünsel çabanın izine rastladıklarında, bunu hemen alaya almaya, olmazsa bu kişilerin isteğini kırmaya hazır olmuşlardır. Kökü derinlere uzanan yerleşik ezberleme alışkanlığını bırakmada gösterilen başarısızlık, herkesin bildiği yanlışların ötesinde, bilginin durağan olduğu ve olduğu gibi aktarılması gerektiği kanısını pekiştirmiştir. Bilginin sürekli değişim içinde olduğu, sürekli gözden geçirilmesi ve canlılığını yitirmemesi için geliştirilmesi gerektiği anlayışı geçiş sürecindeki birçok kültüre yabancı kalmıştır. Bu kültürlerin çoğunun yüksek nitelikli aydınlar yetiştirebilmiş olması, olası ki, eğitim kurumlarının niteliğinden çok insanların doğal yeteneklerini ortaya koymaktadır.

Gelişmekte olan ülkelerde çoğu üniversite kendisine sömürgecilerinin üniversitelerini örnek almıştır. Oysa örnek aldıkları üniversiteler kendi ülkelerinde evrim geçirmişlerdir ve bugün de yeni istemlere yanıt verebilmek için evrim içindedirler. Bu ise gelişmekte olan ülkelerde pek az görülen bir durumdur. Düşüncenin kalıcı bir biçimde sömürgeleştirildiğini yansıtan, Avrupa'yı her şeyin merkezi olarak görme eğilimi, gelişmekte olan birçok ülkede akademik umutları Avrupa ve Amerika'nın belli başlı akademik çevrelerindeki düşünsel yönelimlere ve modalara bağlamayı sürdürmektedir. Son günlerde, öğrencilerin üniversitelerde kendi ülkelerinin ivedi çözüm bekleyen sorunlarına uzak yetiştirildiklerini anlayanlar da çıkmaya başlamıştır. Ne var ki, bir yandan çağcıl kesimin istemlerine yanıt ve-

rebilmek için sanayileşmiş dünyada gerçekleştirilen bilimsel gelişmelere ayak uydurma, bir yandan da kendi halkının genellikle yoksullaştırılmış büyük çoğunluğunun gereksinimlerinin karşılama ikilemi ile sürekli yüz yüze gelen, sorunlara kafa yoran, düşünebilen kişiler, çoğunlukla ün ve çekiciliğin bulunduğu, en çok parasal ödülün verildiği yerlerce kazanılmaktadır.

Sorunun sürekliliği, çağcıl yükseköğretimin, geleneksel kültüre ve o kültüre sinmiş yüzlerce yıllık halk deneyiminin ürünü olan geleneksel bilgiye uzak kalması gerektiğini ortaya koymaktadır. Doğa ve toplum bilimlerinin, özellikle de insan bilimlerinin geleneksel kültürle bağlantı kurması gerekmektedir. Örneğin, Afrika'da kimi üniversiteler bu gerekliliği Afrika araştırmaları merkezleri kurarak yerine getirmektedir. Asya'da da benzer çabalar görülmektedir. İnsan bilimleri, yalnızca ulusal kültür ve çeşitli bölgesel altkültür tarihleriyle ilişki kurmakla kalmayıp, çağcıl teknolojiyle de ilişki kurmak zorunda kalacaktır. Gelişmekte olan toplumlar çağcıl teknolojiden ne denli yaralanırlarsa, hangi teknolojinin ne amaçla kullanılacağı konusunda etik ve toplumsal değerlendirme ve seçim yapma sorumlulukları o denli artacaktır. İnsan bilimleri, teknoloji seçimine ilişkin toplumsal ve etik sorunları öngörmekle yükümlü olduklarını bilmeli, teknoloji dilinde okur yazar olmalıdırlar. Üniversiteler de, yeni gereksinimleri karşılamak, bilimle kültürü bağdaştırabilmek için, ulusal kültürlerinin kendilerini yenilemesinde ve yorumlamasında rol üstlenmelidirler. Bununla birlikte, üniversiteler kendilerini yalnızca ulusal kültür ve kendi sorunlarıyla kısıtlamamalıdırlar. Gelişmekte olan uluslar, başka ülkeler, başka diller ve başka kültürler konusunda da uzmanlaşmakla yükümlü olacaklardır, çünkü bir ulusun kendini tanıma çabası yalnızca bu tür programlar aracılığıyla güçlendirilebilecektir.

Çağdaş iletişim teknolojisi, küresel köy kavramına ilişkin imleri de kendisiyle birlikte getirmiştir. Ne var ki, bugüne değin bu tür bir köyde oturanlar yalnızca sanayileşmiş Kuzey Yarıküre, de yaşayanlarla, Güney Yarıküre, de küresel iletişim ağına ulaşabilen ayrıcalıklı kişilerdir. Kitle iletişim araçlarıyla verilen tecimsel kültür bir yana, günümüzün iletişim ve ulaşım biçimi, yeryüzünde yaşayanlar için iki sınıftan oluşan yeni bir tabakalaşmanın yaratılmasının yol açmıştır. Bunların ilki, pek az bilgi, deneyim ya da ortak ilgiyi paylaşırken, varsıl dünya yurttaşlarından oluşan öbür sınıf, insanlığın büyük çoğunluğunun paylaşmadığı iletişim ve bilgi evreniyle bütünleşmiştir. Bu iki katman arasındaki ruhsal uzaklık, en üsttekilerle en alttakilerin birbirleriyle yalnızca tek bir yolla, aralıklı acıma nöbetleriyle soluklanan şiddet yoluyla ilişki kurabilecekleri sakıncalı bir noktaya ulaşmıştır.

Bu ironik durumu görmemezlikten gelemeyiz. Daha önce görmediğimiz bir biçimde insanları birbirine yakınlaştırma olanağına sahip iletişim ve haberleşme teknolojileri, artık insanlığın parçalanmasına neden olmaktadır. Yine, demokratikleşmeye ve özyönetimin benimsenmesine katkıda bulunma olanağına sahip bu teknolojiler, tam tersine, çoğunlukla ve düşüncesizce yönetim gücünün tek elde

toplanmasını sağlayacak biçimde kullanılmaktadır.

Dünyadaki yoksul ve dışlanmış insanların çağcıl bilgiye kendi başlarına ulaşabilmeleri için, iletişim devrimine katılmalarını olanaklı kılacak yollar bulmak zorundayız. Gelişme sürecinde kara verme yetkisini onlar da paylaşmaktadırlar. Milyonlarca birey ve ailenin seçim ve kararlarının toplu etkisi, nüfus politikalarını oluşturabilecek ya da geçersiz kılacak, belli bir çevreyi yaşanabilir ya da yaşanmaz duruma getirecek, siyasal düzenin güvencesi olabilecek ya da onu yıkabilecek güçtedir.

Gerçek şu ki, eğitimin dünya çapında bu denli yaygınlaşmış olmasına karşın, dünyada okuma yazma bilmeyenlerin sayısı artmaktadır. Eğitim kurumları nüfus artışına yetişememektedir. Geleneksel okulların ve öğretim yöntemlerinin parasal yükü büyük ölçüde artmıştır. Dersliğe değil, çağcıl ve geleneksel bilgi kaynaklarıyla teknolojileri birlikte kullanacak, halka dayalı bir öğrenim düzenine gereksinildiği açıktır. Gereken, her türlü iletişim aracı kullanılarak, birbirlerini etkileyen öğrenci kümeleri kurarak, kentsel ve kırsal yoksul kesimlere bilgiyi eğlenceyle birlikte ulaştırarak halkın gereksinimlerine yönelik çağcıl bilginin verildiği "yoksulun öğrenimini amaçlayan bir eğitim düzeni"dir.

Çeviri: Nezh Onur

* Soedjatmoko'nun, Amerika Birleşik Devletleri'nde yayımlanan **Daedalus** adlı derginin 1989 yılı 'Kış' sayısında çıkan "Education Relevant to People's Needs" başlıklı yazısının çevirisidir.